

ĶĒRPJI

**Noslēpumaini stāsti, ticējumi
un izmantojama patiesība**

Kandava, 29.03.2011.

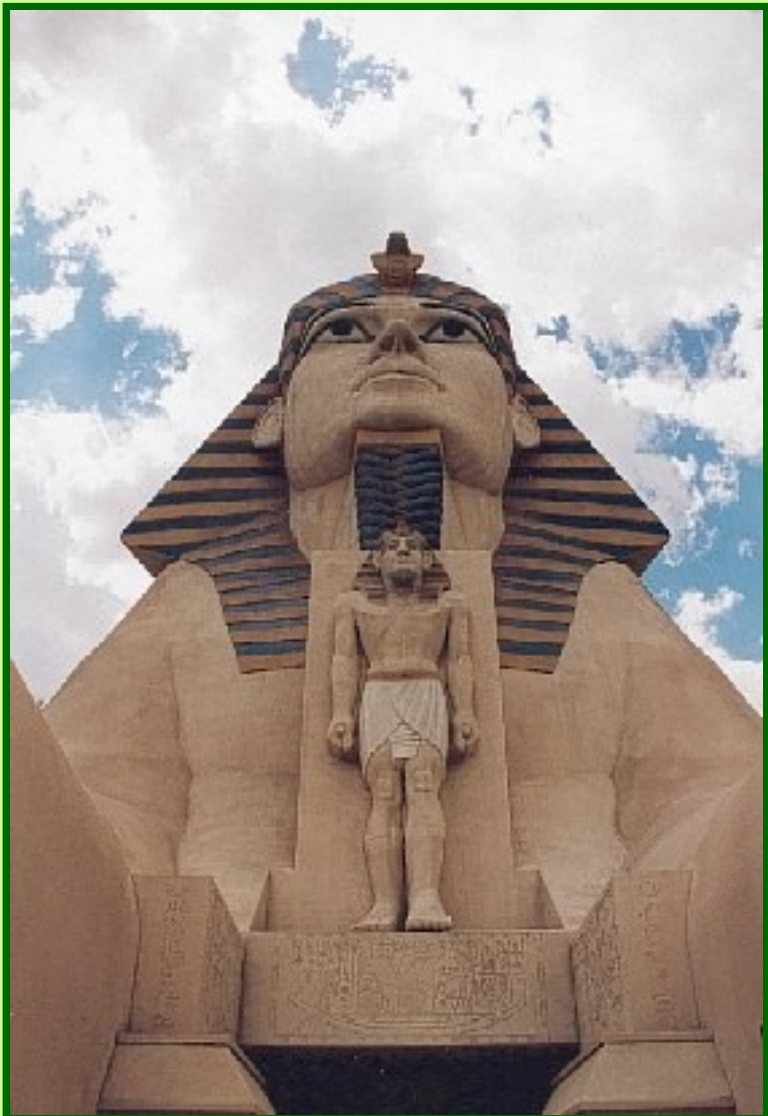
- Ķērpju uzbūve
- Ķērpju ekoloģija
- Ķērpju nozīme dabā
- Ķērpju izmantošana cilvēku vajadzībām

ҚҰРПҰ УЗБҰВЕ

SFINKSA

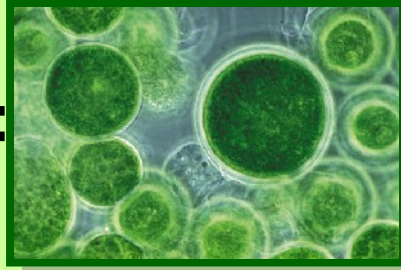

Vai dzejnieku un mākslinieku fantāzija dažkārt neatbilst reālajai īstenībai? Vai var iedomāties, ka kādā aizmirstā dabas nostūrī atradīsies brīnumainas, sarežģītas būtnes, kas pārstāv tādu pilnīgi atšķirīgu organismu sakopojumu jeb aglomerātu kā mītiskie pus rāpuļi pus putni, pus cilvēki, pus zvēri? Tāpēc saprotams bija botāniķu izbrīns, kad dabā tika atrasta tāda mīklaina būtne, līdzīga sfinksai, kas radusies, pilnībā saplūstot absolūti dažādiem un patstāvīgiem organismiem, kas pieder divām dažādām klasēm.

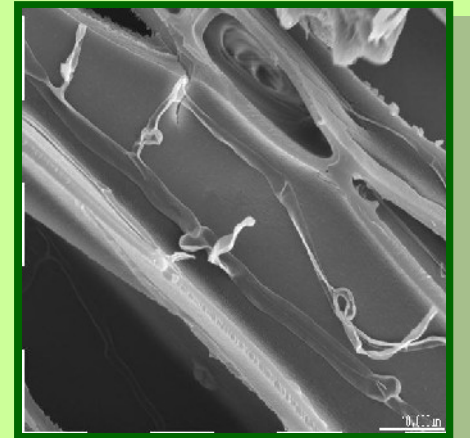
K. Timirjzevs

=

+

ĶĒRPIS = AĻĢE + SĒNE

Skaitāmpants

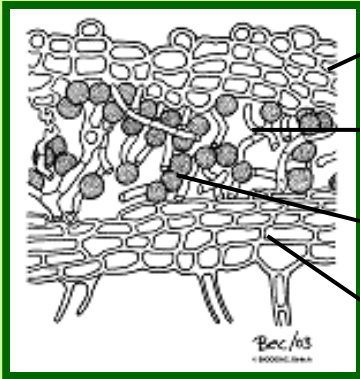
Klajā laukā, meža vidū
Citi augi smietin smēja:
Aļģe sēni, sēne aļģi
Ļoti, ļoti iemīlēja.

-Nesmejieties, draugi augi,
Izvilкта tiek pilnā loze,
Aļģe sēnē, sēne aļģē,
Kamēr sanāk simbioze.

Piedzimst ķērpis tūkstošveidis
Jūras malā, kalna galā...
Ķērpju sugas neskaitāmās
Sastopamas katrā salā.

Pēteris Brūvers

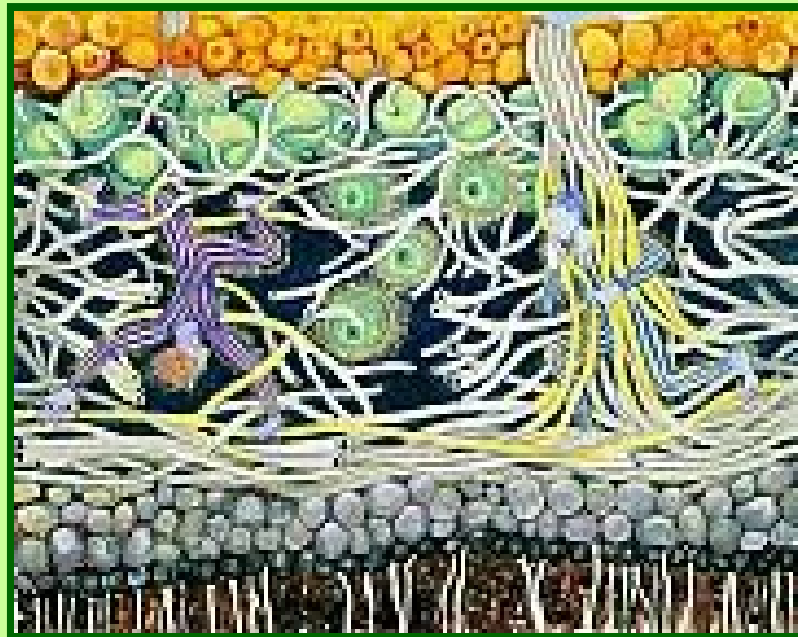
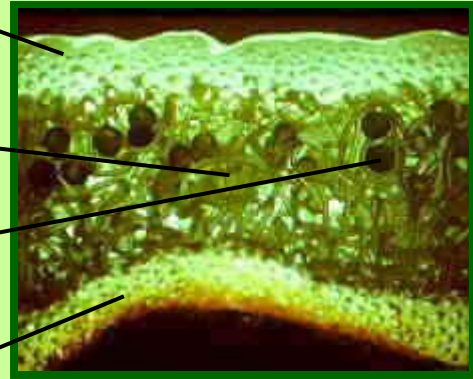

Augšējā miza

Sēņu šūnas

Aļģu šūnas

Apakšējā miza

Shoshanah Dubiner
Lichen Playground
(Kļērpja spēļu laukums)

KREVU ĶĒRPJI

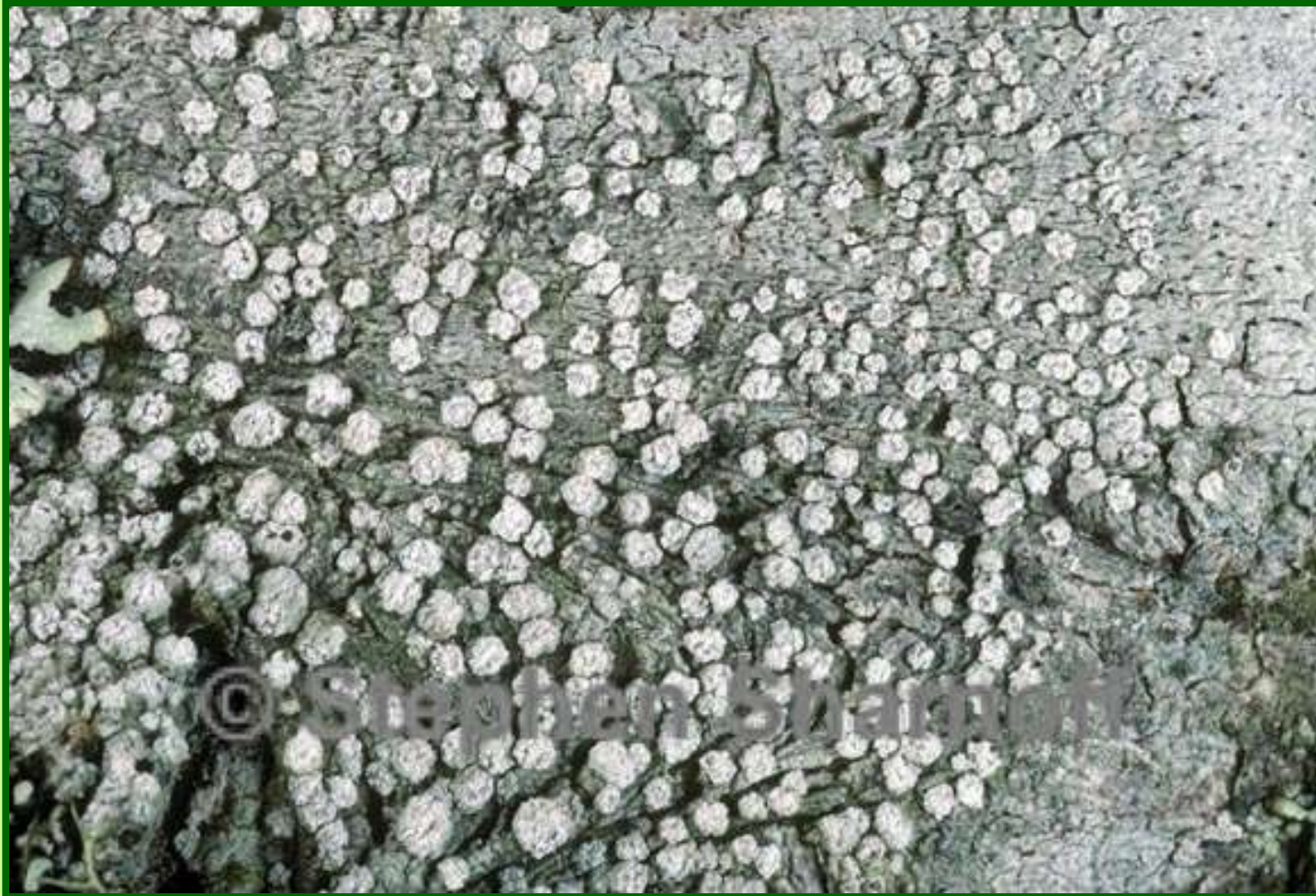

Rakstu
ķērpis

Lekanora

Rūgtā pertuzārija

ZVĪŅU ĶĒRPJI

Dakstiņveida hipocenomice

LAPU ĶĒRPJI

Priežu cetrārija

Pūslīšu hipogimnija

Rievainā parmēlija

Dzeltenais sienas ķērpis

KRŪMU ĶĒRPJI

Briežu kladina

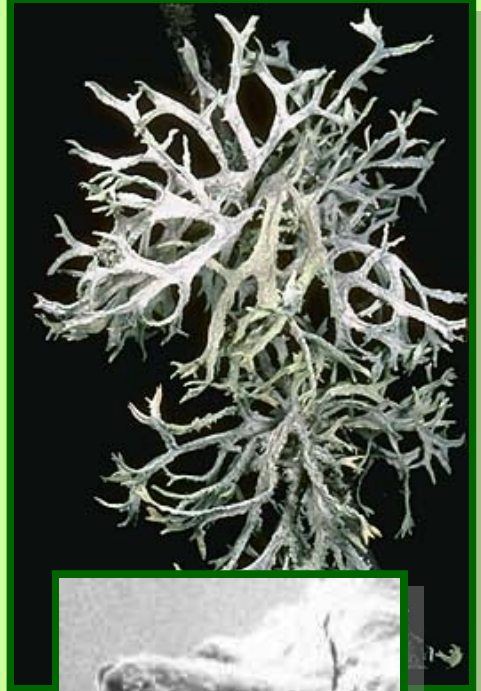
Īsmatainā usneja

Miltainā ramalīna

© Stephen Sharnoff

Klijainā pseidevernija

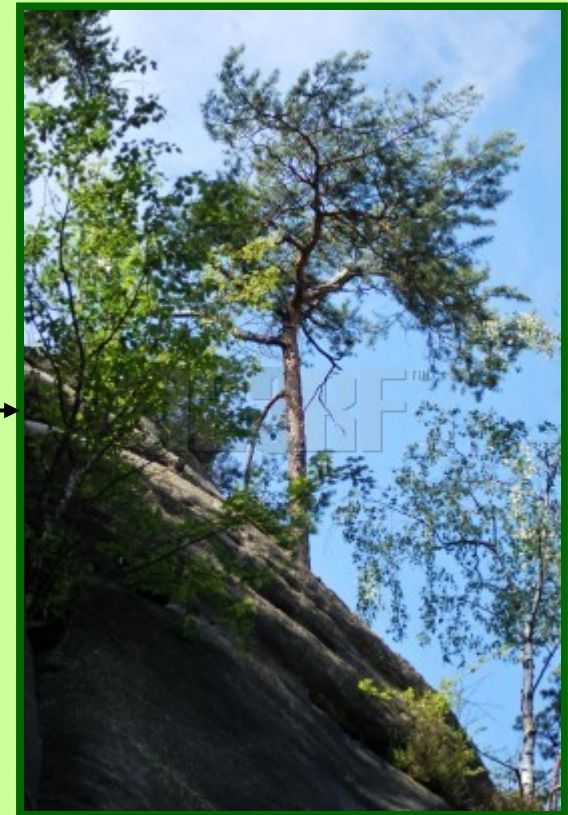

ҚҰРПҰ ЕКОЛОҒИЈА

© Veikko Salonen

- Pateicoties simbiozei, ķērpis var izdzīvot tur, kur aļģe un sēne atsevišķi nevarētu pastāvēt
- Ķērpjus var sastapt no tuksnešiem līdz arktiskajiem ledājiem
- Ķērpji ir augu valsts pionieri

Ķērpji aug uz

- Augsnes
- Akmeņiem, klintīm
- Koku mizas
- Atmirušas koksnes
- Apstrādātas koksnes
- Uz augu lapām
- Uz sūnām
- Ūdenī

Ķērpis
Verrucaria margacea

Ķērpji aug arī uz dažādām cilvēka radītām virsmām...

un ne tikai...

Ķērpju augšana

- Krevu ķērpji – 1 – 2 mm gadā
- Lapu un krūmu ķērpji – 1 – 3 mm gadā
- Lēnā augšana nodrošina ilgmūžību
- Krevu ķērpji dzīvo pat 4000 – 5000 gadu
- Lapu un krūmu ķērpji dzīvo 50 – 100 gadu

Latvijā

- Vairāk nekā 500 ķērpju sugu
- 60 aizsargājamas ķērpju sugas

Kolemma

Atvasainā
alektorija

Olīvzaļā
cetrēlija

Dzīslainā
peltigera

Maisveida solorina

Dāsnā usneja

Ķērpju nozīme dabā

- Augu valsts pionieri
- Mājvieta kukaiņiem
- Ziemeļbriežu galvenā barība
- Ligzdas materiāls putniem

Ķērpju
izmantošana
cilvēku
vajadzībām

Lihenoindikācijā

- Ķērpji jutīgi reaģē uz gaisa piesārņojumu
- Jo augstāks gaisa piesārņojuma līmenis, jo mazāk ķērpju sugu un mazāka to aizņemtā platība
- Gaisa piesārņojuma noteikšanai un kartēšanai ir izstrādātas lihenoindikācijas metodes

Lihenometrijā

- Zinot konkrētās ķērpju sugas augšanas ātrumu, var noteikt ķērpja vecumu
- Šo īpašību izmanto, nosakot dažādu alu uzrakstu, gravējumu utt. vecumu

Tautas medicīnā

- Tēja pret klepu, plaušu karsoni, tuberkulozi, arī vēdera uzpūšanos
- Izmanto Islandes cetrāriju un plaušu ķērpi

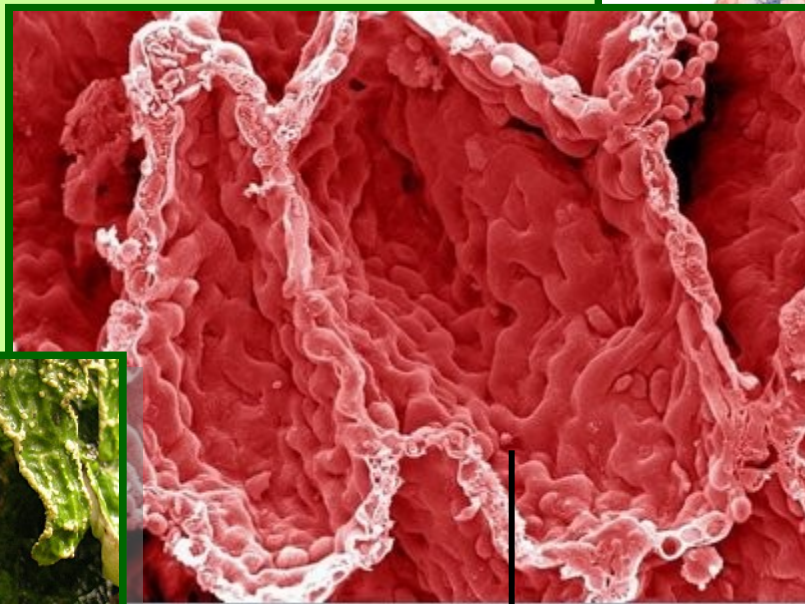
Islandes cetrārija

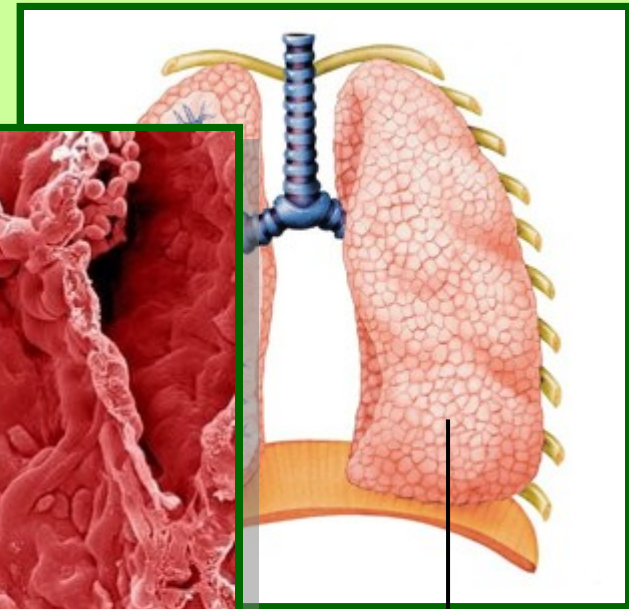
Plaušu ķērpis

Senos laikos ticēja, ka augi ārstē tādu orgānu saslimšanu, kam pēc izskata šie augi līdzinās

Plaušu ķērpis

Plaušu alveola

plauša

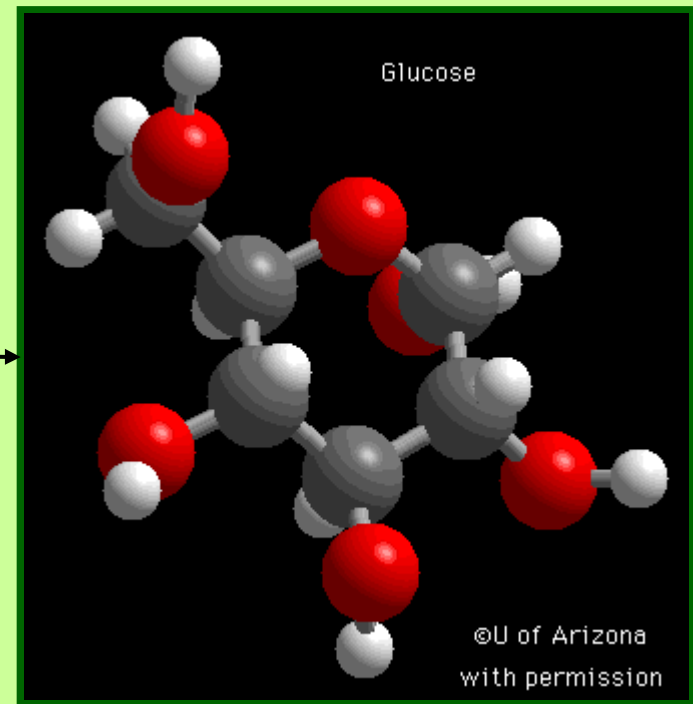
Pretklepus ārstniecības līdzekļu sastāvā

Medicīniskās glikozes iegūšanā

Briežu kladina

Lakmusa iegūšanai

Rocella phycopsis

Zobu pastu, mutes skalojamo līdzekļu sastāvā

BLANX

PRODUKTY DLA TWOICH ZĘBÓW
LADNICH SZĘBÓW
LADNICH SZĘBÓW

ZDROWE ZĘBY TO BIAŁE ZĘBY
TO BIAŁE ZĘBY
TO BIAŁE ZĘBY

NIE
SIE
SIE

BLANX
COMPLETE TOOTHPASTE FOR DAILY USE
SENSITIVE TEETH

BLANX
COMPLETE TOOTHPASTE FOR DAILY USE
TOOTHBRUSH
TOOTHBRUSH

BLANX
TOOTH WHITENING MOUTHWASH

BLANX
TOOTHPASTE GENERATION

The advertisement features a collage of dental hygiene products. At the top left, a black and white close-up of a person's teeth is shown. To the right, the brand name "BLANX" is displayed in a large, bold, black font. Below this, the advertisement is divided into sections. On the left, there are two columns of text in Polish: "PRODUKTY DLA TWOICH ZĘBÓW" (Products for your teeth) and "ZDROWE ZĘBY TO BIAŁE ZĘBY" (Healthy teeth are white teeth). Below the text, various products are displayed, including boxes of toothpaste (one labeled "SENSITIVE TEETH") and a bottle of mouthwash. At the bottom left, there is a logo for "TOOTHPASTE GENERATION" with "BLANX" in a large font. The background is a light, textured surface.

Kosmētisko līdzekļu – krēmu, losjonu u.c. sastāvā

Bārdainā usneja

Ziepju sastāvā

Sveču
aromatizēšanā

Vannas sāls sastāvā

Parfimērijā kā smaržu fiksatorus

Tikai dažus pilienus Chanel N°5...

- Matu skalošanai

Usneja

- Kā pūdera sastāvdaļu,
īpaši parūku pūderēšanai

Evernija

Pārtikā

Britu Kolumbijā pie Anaheimas ezera dzīvojošie
brioriju pa nakti iemērcā ezerā.

No rīta pie ķērpja bija pieķērušies saldūdens
vēzīši.

Tad ķērpi kopā ar vēzīšiem vārīja, iegūstot zupu.

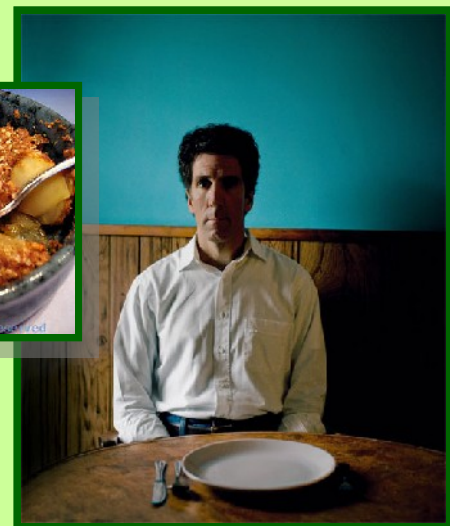
Ziemeļu tautas, vārot piena zupu, ņēma 1-2 riekšavas Islandes cetrārijas, attīrīja ķērpjus no piemaisījumiem un lika ūdenī mirt.

Kad ķērpji bija pietiekami izmirkuši, tos ielika 1litrā vāroša nenokrejota piena, kam pievienotas 2-3 ēdamkarotes brūnā cukura un $\frac{1}{2}$ tējkarotes sāls. Zupa jāvāra 2-3 minūtes.

Aļaskā saimnieces no tikko nogalināta ziemeļbrieža kuņģa izņēma tur esošos daļēji sagremotos ķērpjus, ielika traukā, pievienoja ikrus un kūla, līdzīgi, kā kuļ saldējumu. No kuņģa izņemtie ķērpji tika augsti novērtēti, par ko liecina arī nosaukums „Vēdera saldējums”.

Japānā un Ķīnā no umbilikārijas vēl šobrīd gatavo delikatesi – ivatake. Ķērpim noņem augšējo mizu un „kāju”, ar ko tas piestiprinās pie akmeņiem, mērcē, vairākkārt nomainot ūdeni, un pēc tam vāra. Gatavā ēdiena garša lielā mērā esot atkarīga no pavāra mākslas...

OTRĀ MOZUS GRĀMATA

16. Nodaļa

1. Un visa Israēla bērnu draudze devās ceļā no Elimas, un tie nonāca Sina tuksnesī, kas atrodas starp Elimu un Sinaja kalnu; tas notika otrā mēneša piecpadsmītajā dienā pēc viņu iziešanas no Ēģiptes zemes.

2. Un visa Israēla bērnu draudze kurnēja pret Mozu un Āronu tuksnesī.

3. Israēla bērni teica viņiem: "Kaut Tā Kunga roka būtu likusi mums mirt Ēģiptes zemē, kad mēs vēl mitām pie gaļas podiem un mums bija maizes papildnam, ko ēst; jo jūs mūs esat izveduši šai tuksnesī, lai visa draudze mirtu badā."

4. Tad Tas Kungs sacīja uz Mozu: "Redzi, Es likšu maizei līt no debesīm; un tauta lai iziet un ik dienas salasa dienas tiesu, lai Es viņu pārbaudu, vai tā rīkosies pēc Manas pavēles vai ne".

13. Un vakarā pacēlās paipalas un apsedza nometni, bet no rīta visapkārt nometnei bija rasa.

14. Kad rasas kāрта sāka nozust, tad redzi, tuksnesī bija smalka zvīņveidīga viela, tik smalka kā sarma virs zemes.

15. Kad Israēla bērni to ieraudzīja, tie sacīja cits citam: "Man hu - kas tas ir?" Jo tie nezināja, kas tas bija. Un Mozus viņiem sacīja: "Šī ir tā maize, ko Tas Kungs jums ir devis par barību".

Aspicilia esculenta

Klīst leģenda, ka Maķedonijas Aleksandra jeb Aleksandra Lielā armija 330.-327.gadā pirms mūsu ēras Persijā paglābās no bada, ēdot šos ķērpjus, kas atgādina mannas putraimus.

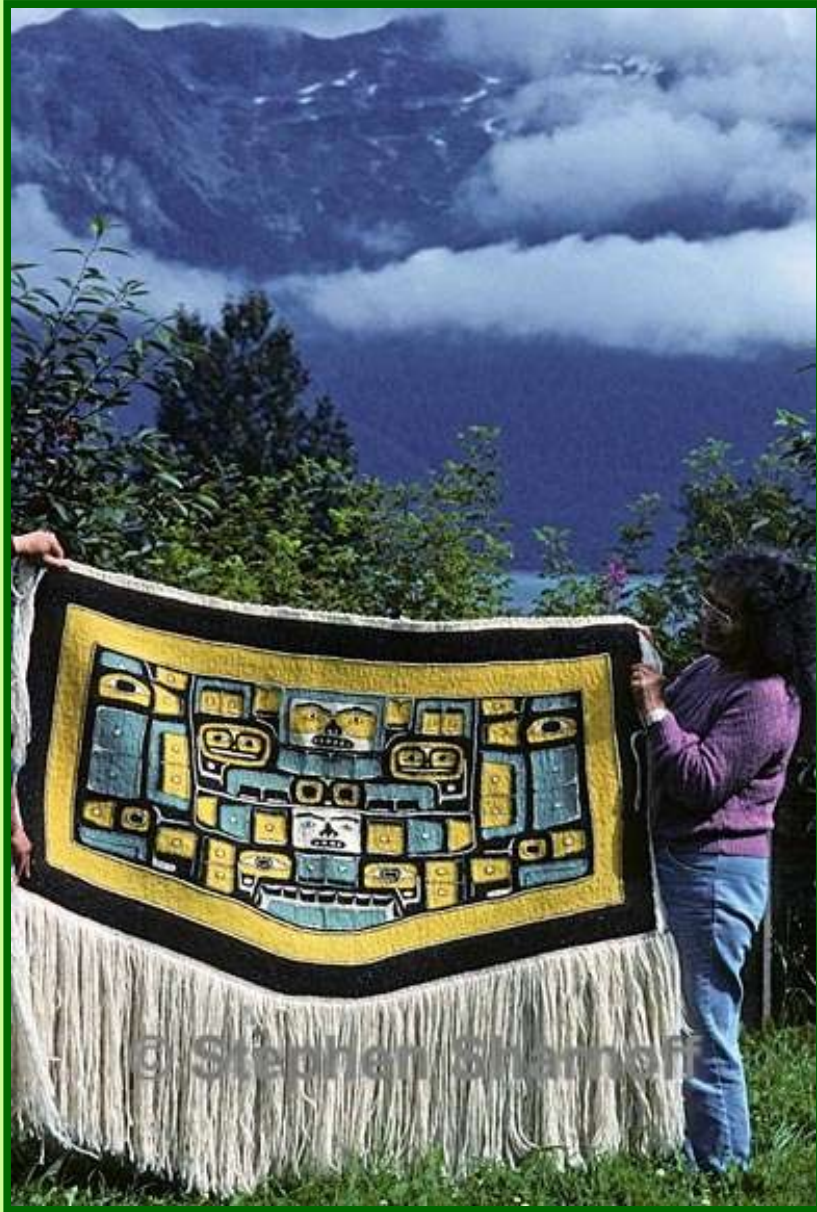

Dzijas krāsošanā

Latvijā...

...Alaskā ...

...Meksikā

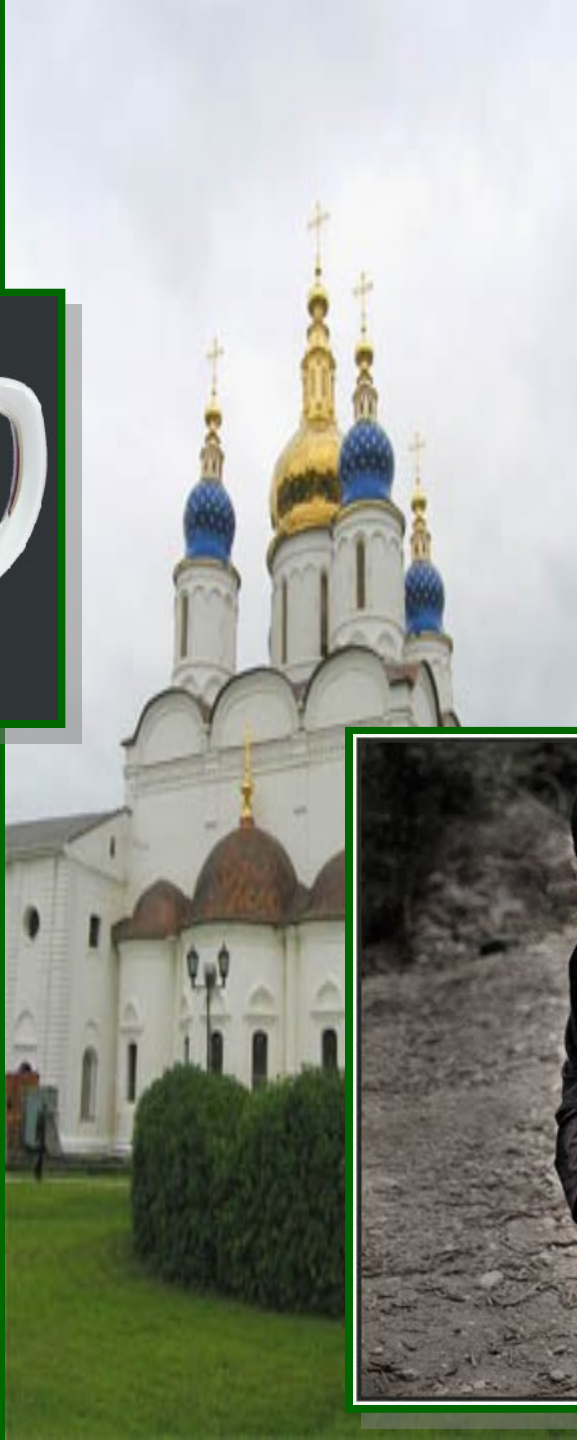
Dzērienu gatavošanā

1883.gadā Zviedrijā
tika atvērta rūpnīca,
kurā no briežu ķērpja
ražoja brendiju.

Rūpnīca strauji
uzplauka, taču jau
1884.gadā tika
slēgta, jo apkārtnē
pietrūka ķērpju.

Dažos Sibīrijas
klosteros
ķērpjus
izmantoja alus
darīšanā apiņu
vietā. Tie
piedeva alum
rūgtu garšu un
darbojās kā ļoti
spēcīgi
apreibinātāji.

Alektorijas, briorijas

- Kā pārsienamos materiālus, pamperus
- Apģērbu izgatavošanai

Maģiskos rituālos

Ziemeļamerikas
indiāņi ticēja, ka
izdzerot novārījumu
no ķērpjiem, kas
auguši uz
galvaskausiem,
viņiem viegli dzīs
kaujā gūtie
ievainojumi.

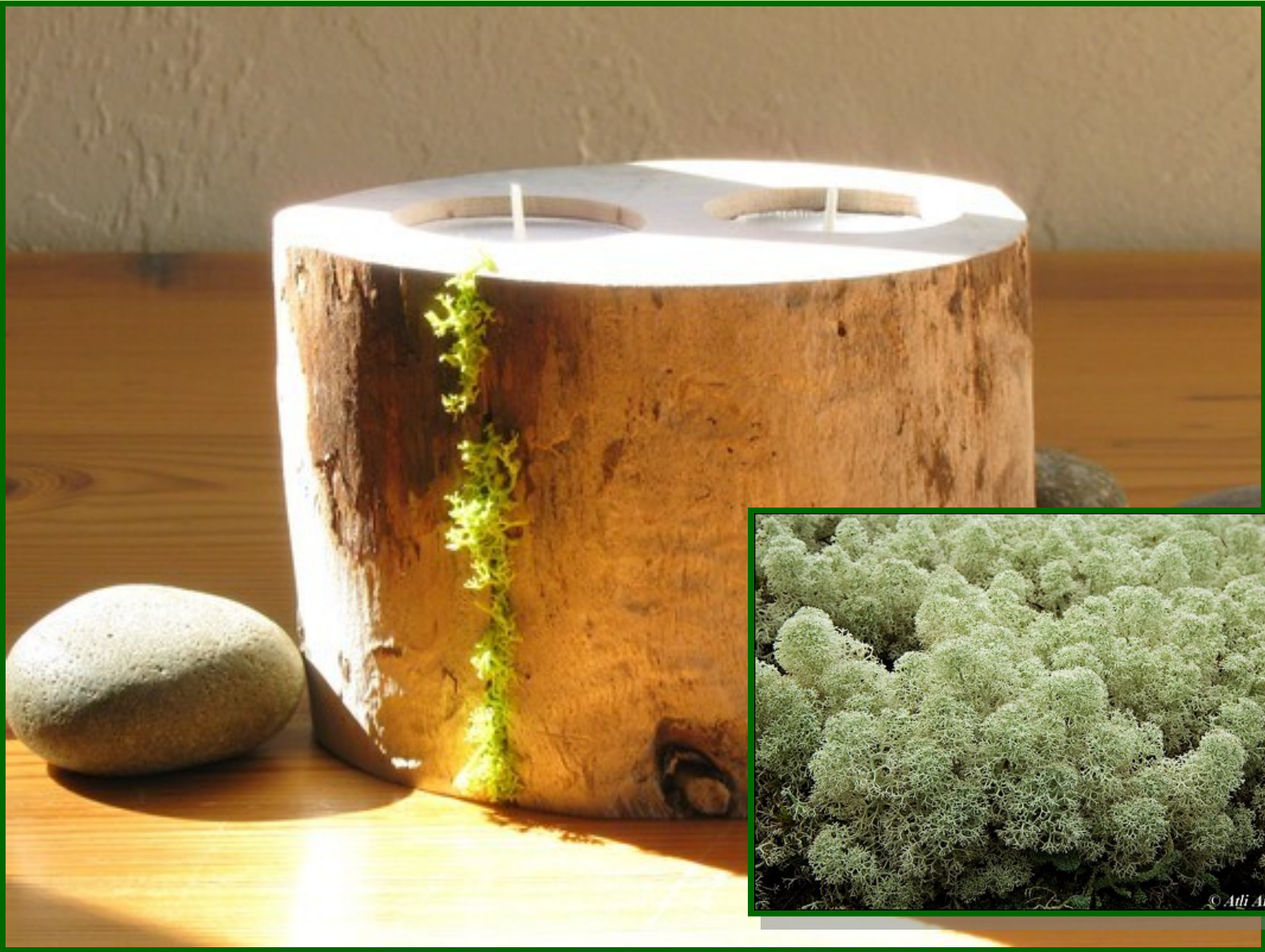

Telpu rotāšanā

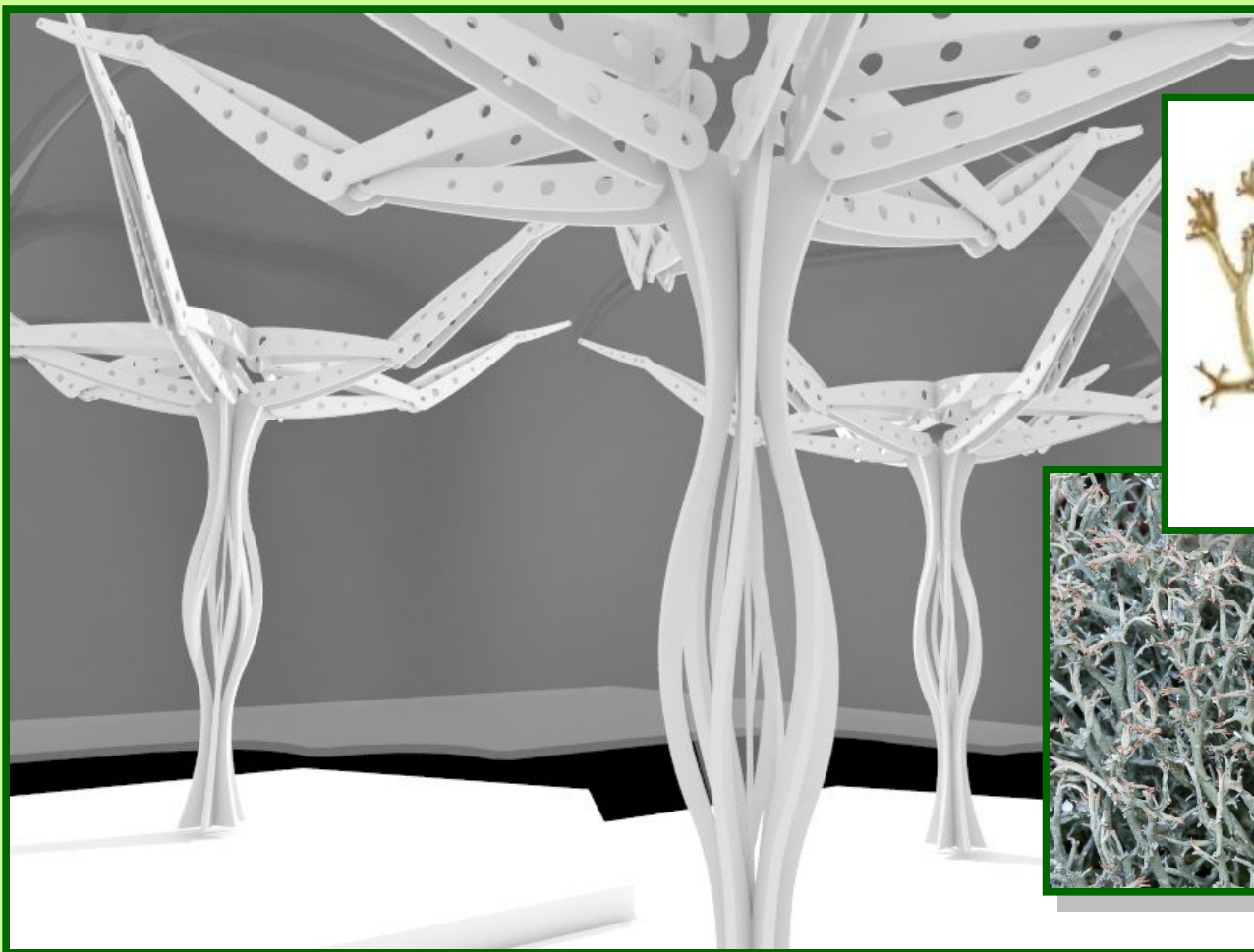

© Adli Arnarson '07

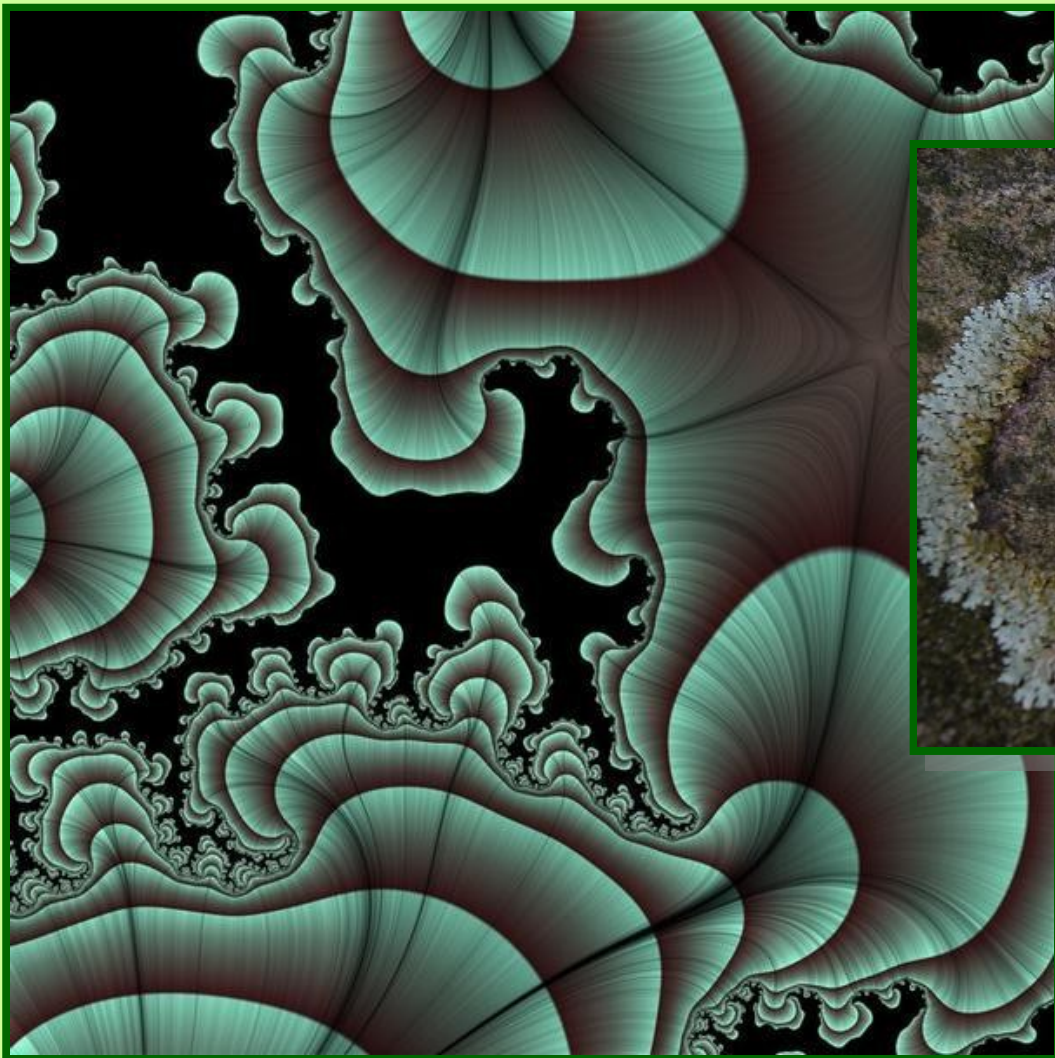
ledvesmas avots

...arhitektūrā...

Kate Van Horn

...vizuālajā mākslā...

Karl Richard

Myriam Le Borgne

Wendy Jones

...keramikā...

Robin Hopper

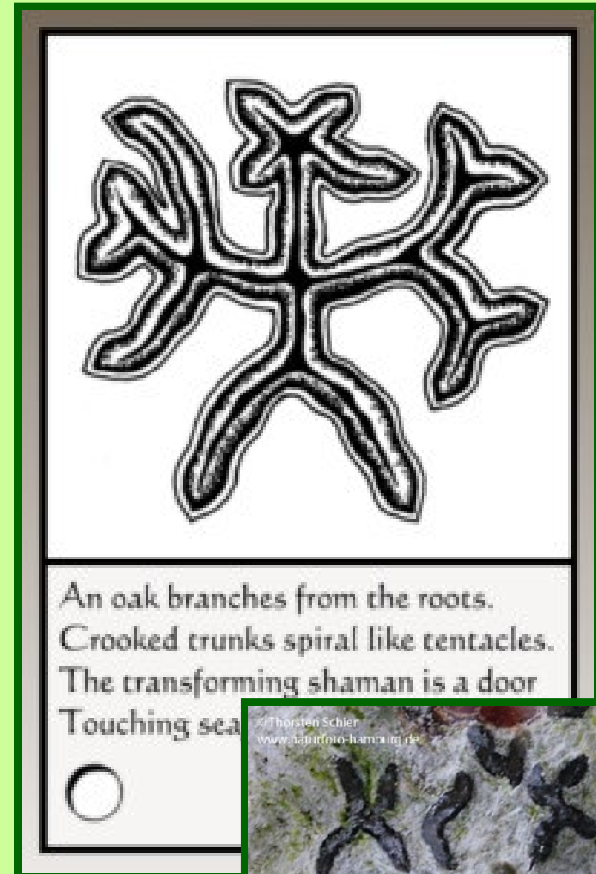
www.shutterstock.com · 2119498

...dizainā...

Sienas rotājums

Ķērpju orākula kārtis

FEISTRERGER HERBARIUM
FOLIOSE LICHEN
MASHPEE, CAPE COD
JANUARY 17th, 2010

W.U.S.S.

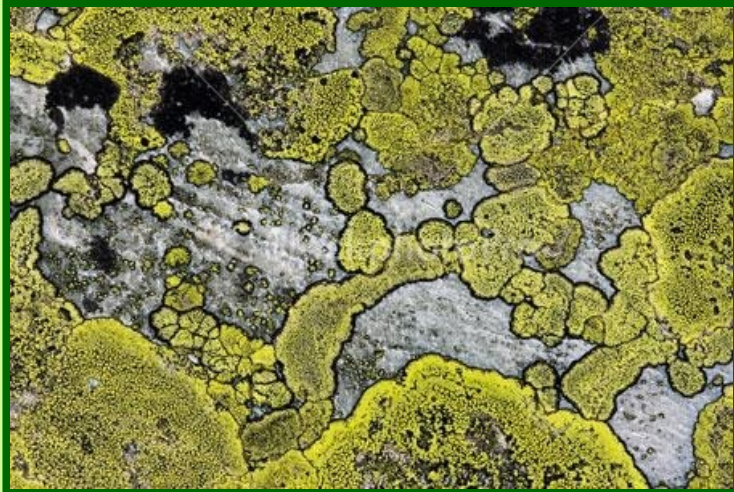
W.U.S.S.

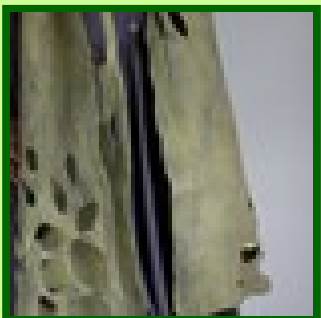

BRANDIA GALLERY
NDEUR

Mathieu Missiaen

© Bill Malcolm 2004

tekstilmākslā...

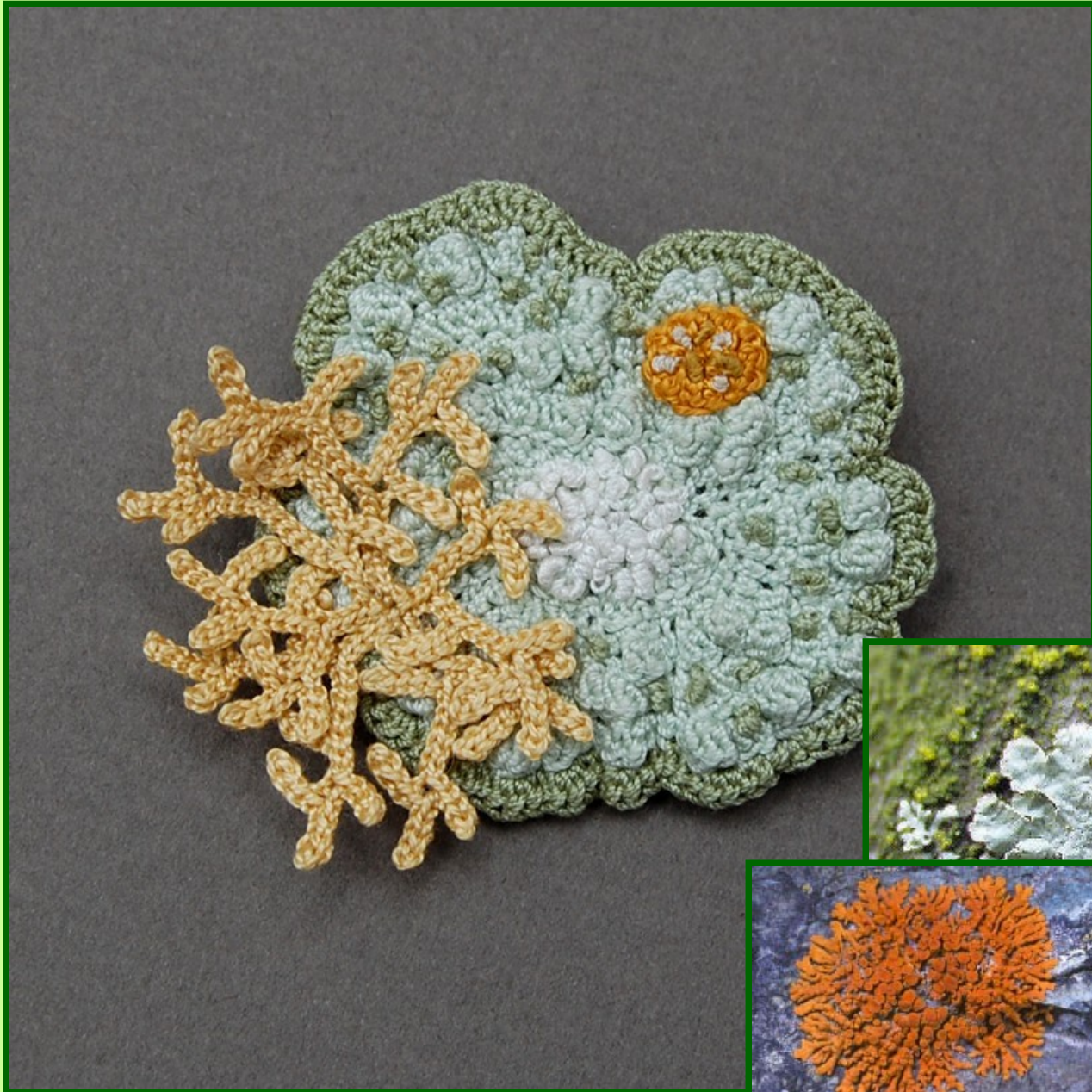

Grimaldi and Galloway
Arts

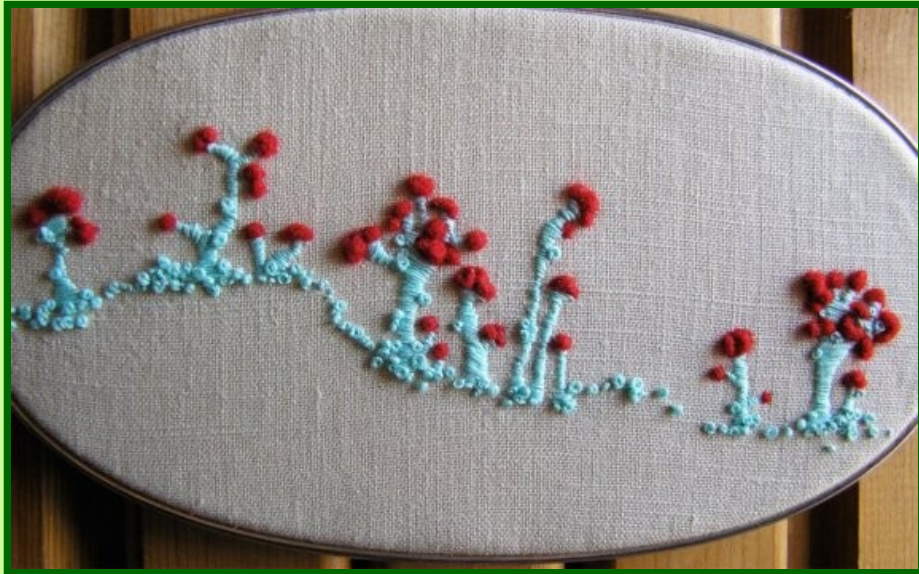
Ken Smith

...rotu mākslā...

...dzejā...

Pēteris Brūvers

Šūpuļdziesma Mazajam Ķērpītim

Aijā aijā

Mazo Ķērpīt dusi saldi

Miers un klusums mežā valda

Aijā aijā

Aijā aijā

Tagad nebēdā nenieka

Lai līdz Sapņu upei tiekam

Aijā aijā

Aijā aijā

Sapņu upe nesīs tāli

Tur kur miglas vāli bāli

Aijā aijā

Aijā aijā

Tur uz krasta tevi gaidot

Ķērpju valdnieks laipni smaidot

Aijā aijā

Aijā aijā

Viņš tev klusi kokli spēlēs

Daudz daudz veiksmes dzīvē vēlēs

Aijā aijā

Aijā aijā

Miers un klusums mežā valda

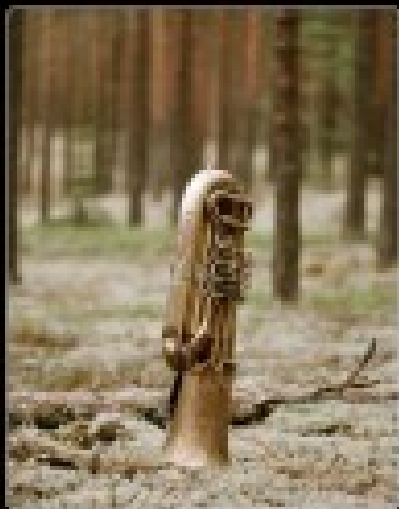
Aizver acis guli saldi

Aijā aijā

Aijā aijā

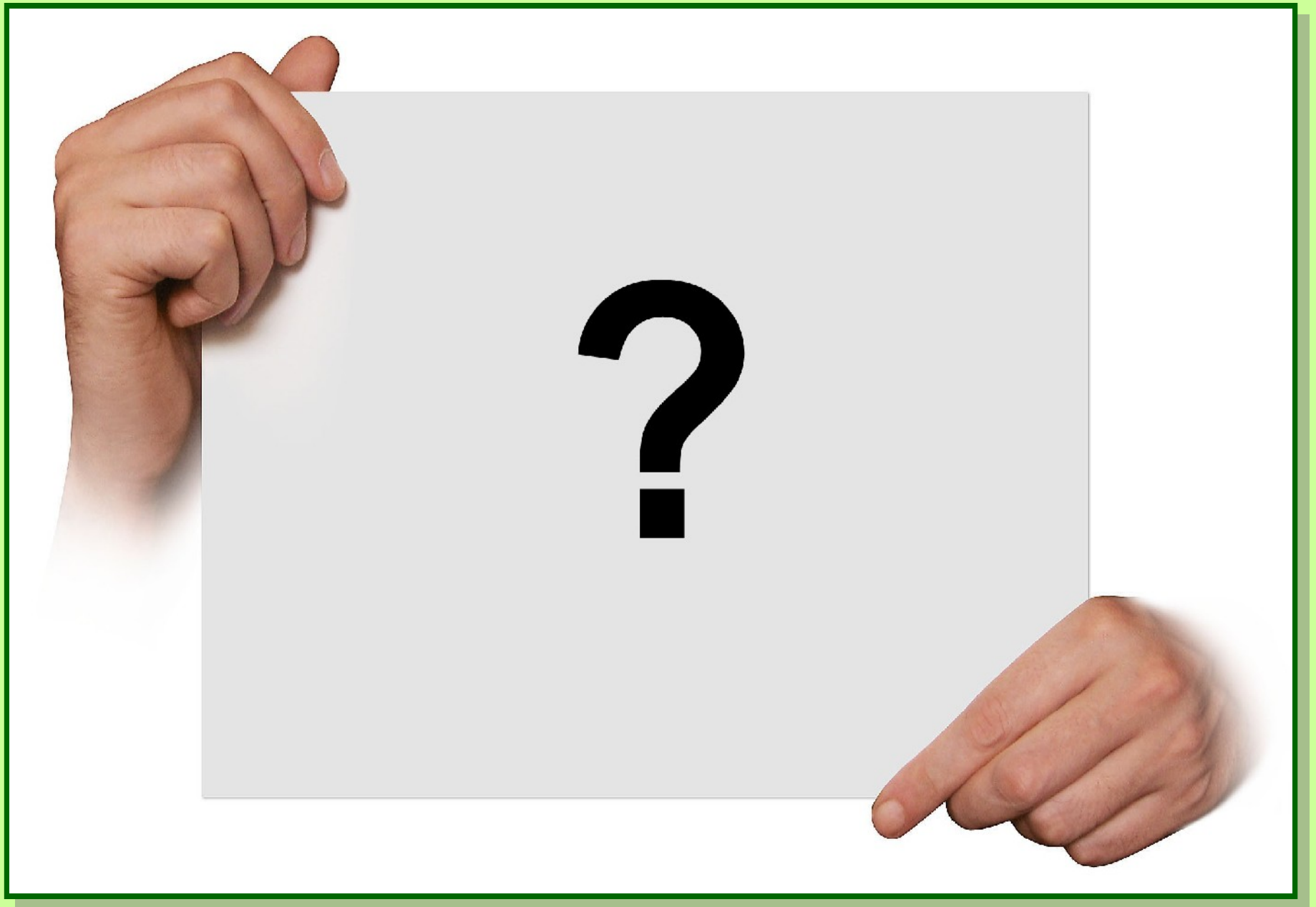
...mūzikā...

GRAPHIS
SCRIPTA

DABAS KONCERTSĀLE

Paldies par uzmanību!

Sandra Bērziņa

Sandra.berzina@lvafa.gov.lv